

Teologie v postmoderní situaci

Posledních dvacet let strávil vlámský teolog Lieven Boeve zápolením s postmoderní filosofií. Po většinu času ho na této cestě doprovázela osoba Jeana-Françoise Lyotarda (1924–1998), považovaného za otce-zakladatele filosofické postmoderny.

Ačkoliv se jeho jméno nikdy nedostalo do tak obecného povědomí jako jméno jeho krajana Jacquese Derridy, Boeve trvá na tom, že Lyotard je z hlediska teologie a filosofie náboženství myslitelem daleko zajímavějším a pronikavějším. Není proto divu, že knižní souhrn svého výzkumu posledních dvou dekád pojmenoval *Lyotard and Theology* (London: Bloomsbury, 2014). Navzdory názvu, který se zdá být úzce vymezen, se nám do rukou dostává dílo se zásadní výpovědní hodnotou o jednom z nejvýznamnějších francouzských myslitelů 20. století, a především o setkání současné teologie s postmoderní filosofií. Je tak důležité podtrhnout i podtitul, který nám o primárním záměru práce napoví více: *Beyond the Master Narrative of Love*.

Boeve a vůbec současná západní teologie, které bohužel v českém prostředí zdaleka nevěnujeme tolik prostoru, kolik si její důležitost a myšlenková svěžest zaslouží, se opírá o „anselmovskou“ definici teologie jako *fides quaerens intellectum* (víra hledající porozumění). Podle Boeveho se jedná o okouzující spojení. Zatímco *fides* označuje víru předávanou bohatou a rozmanitou tradicí církve, *intellectus* odkazuje k současnému kontextu – filosofickému a kulturnímu. Oboje se navzájem střetává a ovlivňuje. Hledání porozumění a kladení otázek z pozice víry tedy neznamená obracet se výhradně k dějinám myšlení a ukazovat tak současným kritickým proudům záda. Věrnost Anselmově poučce znamená pravý opak. Vztít mnohdy nepříjemné otázky současného kritického myšlení (nejen) o náboženství vážně. Konfrontace s Lyotardem je tím pravým místem, odkud začít.

Postmoderní situace

Postmodernismus se v obecném povědomí stal synonymem pro dekonstrukci a relativismus. Prý nelze říci nic pravdivého. Vlastně nemůžeme tvrdit vůbec nic, pro nic argumentovat a ani ničemu věřit. Boeveho

Lieven Boeve

teologický dialog s Lyotardem ukazuje omyl takového jednostranného postoje.

Lyotardovo postmoderní myšlení není odhození racionality, na níž tolik lpěla moderna, kterou je třeba spíše než jako dějinnou epochu chápat jako určitý modus – způsob – myšlení. Lyotard chce modernu znovu promyslet, znovu si položit její otázky včetně ošemetné otázky pravdy. Lyotardův přístup je postmoderní v tom, že chce nalézt způsob, jak mluvit o pravdě a přitom odolat pokušení zacházet s pravdou totalitním způsobem. Zavrhnout pravdu je ta poslední věc, o kterou postmoderní kritická teorie usiluje.

Boeve se nechává strhnout postmoderní kritikou a jde až tam, kam je to s Lyotardem možné. Především se však zaměřuje na to, jak promýšlet v postmoderní situaci křesťanství a víru. Lyotardův projekt se samozřejmě křesťanství dotýká. Málomocí oblasti se v poslední době dotklo tolik změn jako právě oblasti náboženství. Boeveho analýza se zabývá především Lyotardovou teorií o pádu velkých příběhů, které modernímu člověku poskytovaly bezpečnou a jasně vymezenou identitu. Znejistění postmoderní doby se dotklo náboženství stejně jako vědy a politiky.

Hlavní Lyotardovo filosofické téma, které Boeve rozebírá a přenáší do teologie, je kritika totalitního nároku. Moderní politické, filosofické a náboženské *-ismy* představují totální filosofie dějin, hlásají všeobjímající pravdy a tak přerůstají

v ideologie, které chtějí ovládnout lidskou osobu. Postmoderní kritika obnažuje tuto záludnost a hledá otevřený modus politiky, náboženství a lidské existence.

Otevřený příběh křesťanství

Není však postmoderní filosofie jen další hegemonický pokus o nadvládu nad myšlením? Není teze o nedůvěře vůči velkým příběhům dalším, tentokrát postmoderním velkým příběhem? Skutečně se to tak může zdát, pokud čteme postmoderní kritickou teorii moderními brýlemi. Avšak postmoderní kritická teorie není hegemonický diskurs, který podává úplně a konečné vysvětlení všeho. Postmoderní myšlení je skromnější než mnohá očekávání s ním spojená. Postmoderně nenabízí perspektivu „Božího oka“, ale perspektivu účastníka. Její základní tezí je, že jsme si příliš snadno přivykli neproblematické samozřejmosti v běžném (politickém) životě i v životě víry. Dobře se člověku žije v iluzi, kterou poskytuje ideologie. Pokud tedy postmoderní autoři něco skutečně relativizují, pak jsou to iluze neproblematickosti. Iluze, že se lze zbavit zodpovědnosti za svou vlastní identitu. V této souvislosti Boeve vidí v Lyotardovi až téměř náboženskou otevřenost. Podobně jako křesťan nemá problém vyznat *Deus semper maior*, že Bůh je vždy větší, pak totéž vyznává Lyotard o pravdě – *veritas semper maior*.

Snad i proto se postmoderní autoři rádi obracejí k náboženství. Postmoderní kritikou teorii a náboženství totiž spojuje společná vášeň pro trpělivost a paměť. Nikoliv absolutní nárok, ale poctivé hledání. V tom je ona otevřenost, kterou se Boeve snaží uvést do současného křesťanství.

Boeveho kniha odkrývá zajímavý myšlenkový svět setkání křesťanství se současnou filosofií, která je bohužel zatížena mnoha předsudky na základě neznalosti. Českého čtenáře navíc seznámí s teologií, která se nebojí současnosti a ukáže alternativu k historizující teologii, jež v českém teologickém diskursu převládá.

Martin Kočí